

De Invloed van het Gevoel van Eigenwaarde van Adolescente Jongens en Meisjes op de Symptomen van Sociale Angst die zij Ervaren en op de Mate Waarin zij Gepest Worden

Bachelorthesis Pedagogische Wetenschappen

Universiteit Utrecht

2013-2014

Studenten:	Tessa van Roon	3846229
	Ilse Hofstraat	4277058
	Maike Rutten	3801179
Werkgroep:	15	
Subgroep:	3	
Docent:	Q.A.W. Raaijmakers	
Datum:	19 juni 2014	

PESTEN, SOCIALE ANGST EN EIGENWAARDE BIJ ADOLESCENTEN

Abstract

The influence of self-esteem of adolescent boys and girls on the symptoms of social anxiety which they experience and the degree in which they are being bullied were examined. Participants were 465 adolescents from HAVO, HAVO/VWO, VWO and Gymnasium in the age of 12 to 16. Descriptive statistics show that boys and girls in this sample were being bullied at the same level. Girls experienced more symptoms of social anxiety than boys. Girls also reported a lower self-esteem than boys. Results suggest there is a relationship of weak strength between being bullied and social anxiety which is comparable for both boys and girls. Furthermore, there seems to be a relationship of weak strength between being bullied and self-esteem which seems to be stronger for girls. In conclusion there is a relationship of weak strength between social anxiety and self-esteem which is comparable for both boys and girls. Future research could use a longitudinal design. Moreover, a different instrument for measuring self-esteem could be used. In addition researchers could consider dividing the variable self-esteem into two dimensions, such as implicit and explicit self-esteem.

Keywords: being bullied, peer victimization, social anxiety, self-esteem, gender

Samenvatting

Binnen deze thesis is onderzoek gedaan naar de invloed van gevoel van eigenwaarde van adolescente jongens en meisjes op symptomen van sociale angst die zij ervaren en de mate waarin zij gepest worden. Participanten waren 465 middelbare scholieren van HAVO, HAVO/VWO, VWO en Gymnasium in de leeftijd van 12 tot 16 jaar. De beschrijvende statistieken wijzen uit dat jongens en meisjes in deze steekproef ongeveer in vergelijkbare mate gepest werden. In deze steekproef ervaarden meisjes meer symptomen van sociale angst dan jongens. Tevens bleek dat meisjes een lager gevoel van eigenwaarde hadden dan jongens. Er lijkt een samenhang van zwakke sterkte te bestaan tussen gepest worden en sociale angst, welke vergelijkbaar is voor jongens en meisjes. Verder lijkt er een samenhang van zwakke sterkte te bestaan tussen gepest worden en gevoel van eigenwaarde, welke sterker is voor meisjes. Tot slot is een samenhang van zwakke sterkte gevonden tussen sociale angst en gevoel van eigenwaarde, welke vergelijkbaar is voor jongens en meisjes. Toekomstig onderzoek zou gebruik kunnen maken van een longitudinaal design. Verder zou het gevoel van eigenwaarde wellicht beter met een ander instrument gemeten kunnen worden. Daarbij zou overwogen kunnen worden om het gevoel van eigenwaarde op te splitsen in twee dimensies, namelijk impliciet en expliciet gevoel van eigenwaarde.

Sleutelwoorden: gepest worden, sociale angst, gevoel van eigenwaarde, sekse

De Invloed van het Gevoel van Eigenwaarde van Adolescente Jongens en Meisjes op de Sociale Angst die zij Ervaren en op de Mate Waarin zij Gepest Worden

Gepest worden

Ongeveer 10 tot 23% van de adolescenten wordt slachtoffer van pestgedrag (Bradshaw, Sawyer, & O'Brennan, 2007; Brunstein-Klomek, Marroco, Kleinman, Schonfeld, & Gould, 2007; Juvonen, Graham, & Schuster, 2003; Scholte, Engels, Overbeek, de Kemp, & Haselager, 2007). Iemand wordt gepest wanneer hij of zij gedurende een langere periode wordt blootgesteld aan negatieve acties, welke worden onderverdeeld in fysiek, verbaal en indirect pesten. Bij fysiek pesten wordt gebruik gemaakt van fysiek geweld, terwijl bij verbaal pesten enkel woorden worden gebruikt. In beide gevallen wordt het slachtoffer intentioneel iets aan gedaan of wordt een poging gedaan het slachtoffer iets aan te doen. Indirect pesten wijst op een ander zich ongemakkelijk laten voelen, zoals het maken van schunnige gebaren en intentionele uitsluiting van de groep (Olweus, 1993 zoals geciteerd in Kyriakides, Kaloyirou, & Lindsay, 2006). Adolescenten die frequent gepest worden ervaren vaak sociale afwijzing, wat kan leiden tot delinquent gedrag, depressie, vervroegd school verlaten of zelfs suïcide (Coleman & Byrd, 2003; Kumpulainen & Räsänen, 2000; Veenstra et al., 2005). Er bestaat geen eenduidigheid over sekseverschillen in de prevalentie van slachtofferschap van pestgedrag (Coleman & Byrd, 2003; Craig et al., 2009; Grills & Ollendick, 2002; Guerra, Williams, & Sadek, 2011; Peets & Kikas, 2006; Seals & Young, 2003).

Sociale angst

De transitie van de basisschool naar de middelbare school wordt vaak geassocieerd met veranderingen in de mate van angst die adolescenten ervaren (Grills-Taquichel, Norton, & Ollendick, 2014; Ranta et al., 2007; Van Oort, Greaves-Lord, Verhulst, Ormel, & Huizink, 2009). Zo blijkt dat 22,3% van de jongens en 32,2% van de meisjes symptomen van sociale angst ervaren (Wittchen, Stein, & Kessler, 1999). Sociale angst wordt omschreven als een persistente angst voor één of meer sociale of prestatiegerichte situaties waarin een persoon wordt blootgesteld aan onbekenden of aan een mogelijk kritische blik van anderen (*American Psychiatric Association [APA], 2000; Muris, Bodden, Hale, & Mayer, 2007*). Bewijzen voor een stijging van sociale angst in de adolescentie zijn echter niet eenduidig. Zo vinden Hale, Raaijmakers, Muris, Van Hoof en Meeus (2008) dat symptomen van sociale angst stabiel blijven tijdens de adolescentie. Wel wordt consistent aangetoond dat meisjes over het algemeen meer angst ervaren dan jongens (Grills & Ollendick, 2002; Hale et al., 2008; Ranta et al., 2007; Van Oort et al., 2009; Westenberg, Drewes, Goedhart, Siebelink, & Treffers, 2004; Wittchen et al.,

PESTEN, SOCIALE ANGST EN EIGENWAARDE BIJ ADOLESCENTEN

1999). Anderzijds wijzen enkele studies uit dat jongens een grotere stijging van sociale angst laten zien tijdens de adolescentie (Grills & Ollendick, 2002; Ranta et al., 2007). Hoewel het ontwikkelen van symptomen van sociale angst een normatieve ontwikkeling lijkt tijdens de adolescentie, kan dit bijdragen aan het ontwikkelen van een sociale fobie (Westenberg et al., 2004).

Het gevoel van eigenwaarde

Gevoel van eigenwaarde is vooral in de adolescentie een dynamisch construct dat verandert onder invloed van verwachtingen, gebeurtenissen en veranderingen binnen onder andere het gezin (Bachman, O'Malley, Freedman-Doan, Trezesniewski, & Donellan, 2011; Baldwin & Hoffmann, 2001). Het gevoel van eigenwaarde kan worden omschreven als de waardering die een individu voor zichzelf heeft. Het gaat hier om de mate waarin iemand teleurgesteld of juist tevreden is over zijn of haar eigen leven, hoe iemand zichzelf als persoon ziet, hoe iemand is en wie iemand is (Treffers et al., 2002). In een grote meta-analyse is gevonden dat 83% van de onderzoeken concludeert dat jongens een hoger gevoel van eigenwaarde hebben dan meisjes (Block & Robins, 1993; Kling, Hyde, Showers, & Buswell, 1999).

Relatie tussen gepest worden en sociale angst

Sociale angst kan een aanslag zijn op de relaties met leeftijdsgenoten, welke juist tijdens de adolescentie een belangrijke rol spelen (Tillfors, Persson, Willén, & Burk, 2012). Siegel, La Greca en Harrison (2009) tonen een wederzijdse relatie aan tussen gepest worden en sociale angst voor zowel jongens als meisjes. Echter laten andere studies sociale angst als voorspeller voor het slachtoffer worden van pestgedrag alleen bij jongens of juist alleen bij meisjes zien (Erath, Flanagan, & Bierman, 2007; Flanagan, Erath, & Bierman, 2008; Storch, Masia-Warner, Crisp & Klein, 2005; Tillfors et al., 2012). Het zou kunnen zijn dat adolescenten die symptomen van angst ervaren een makkelijker doelwit vormen voor pesters vanwege de signalen van angst die bij hen te zien zijn (Grills & Ollendick, 2002; Siegel et al., 2009; Storch, Brassard, & Masia-Warner, 2003). Anderzijds kan herhaaldelijk gepest worden er toe leiden dat adolescenten de negatieve visies die anderen hen opleggen internaliseren en hierdoor symptomen van sociale angst ontwikkelen (Grills & Ollendick, 2002; Storch et al., 2003).

Bij slachtofferschap van pestgedrag zouden meisjes de visie van anderen eerder internaliseren, wat ertoe zou kunnen leiden dat zij meer sociale angst dan jongens ontwikkelen (Grills & Ollendick, 2002; Siegel et al., 2009). Daarentegen zouden jongens eerder negatieve conclusies over de ouders kunnen trekken in plaats van dit op zichzelf te betrekken (Grills & Ollendick, 2002). Enerzijds laten meisjes dus een algemeen hoger level van sociale angst zien dan jongens (Ranta et al., 2007), waarbij dit level stijgt wanneer zij gepest worden (Grills & Ollendick, 2002; Siegel et al., 2009). Anderzijds laten jongens een algemeen lager level van sociale angst zien dan meisjes, maar een

PESTEN, SOCIALE ANGST EN EIGENWAARDE BIJ ADOLESCENTEN

sterkere stijging wanneer zij gepest worden (Grills & Ollendick, 2002).

Relatie tussen gepest worden en het gevoel van eigenwaarde

Gepest worden heeft veelal negatieve gevolgen voor het slachtoffer, waaronder een afname van het gevoel van eigenwaarde (Kumpulainen & Räsänen, 2000). Een laag gevoel van eigenwaarde blijkt een voorspeller van gepest worden. Hierbij past het beeld van een slachtoffer die niet voor zichzelf opkomt (Guerra et al., 2011; Vanderbilt & Augustyn, 2010). Ook blijkt dat een hoog gevoel van eigenwaarde een protectieve factor is tegen gepest worden, omdat deze adolescenten wel voor zichzelf opkomen (Guerra et al., 2011). Slachtoffers van pestgedrag houden zichzelf vaak verantwoordelijk voor wat hen wordt aangedaan, dit verlaagt het gevoel van eigenwaarde (Kyriakides et al., 2006).

Guerra en collega's (2011) vinden een sterker effect van gevoel van eigenwaarde op gepest worden voor jongens dan voor meisjes. Anderzijds vinden Grills en Ollendick (2002) dat het slachtofferschap van pestgedrag een sterker effect heeft op het gevoel van eigenwaarde bij meisjes dan bij jongens.

Relatie tussen sociale angst en gevoel van eigenwaarde

Een laag gevoel van eigenwaarde zou een risicofactor kunnen vormen voor het ontwikkelen van symptomen van sociale angst (Delgado, Inglés, & García-Fernández, 2013; Isomaa, Väänänen, Fröjd, Kaltiala-Heino, & Marttunen, 2012; Quatman & Watson, 2001; Sutton et al., 2011). Meerdere onderzoeken leveren bewijs dat een laag gevoel van eigenwaarde inderdaad een voorspeller is voor sociale angst (De Jong, Sportel, Hullu, & Nauta, 2012; Hulme, Hirsch, & Stopa, 2012; Maldonado et al., 2013; Ritter, Ertel, Beil, Steffens, & Stangier, 2013; Schreiber, Bohn, Aderka, Stanger, & Steil, 2012; Van Tuijl, De Jong, Sportel, Hullu, & Nauta, 2012). Daarbij blijkt een hoog gevoel van eigenwaarde een voorspeller voor een vermindering in sociale angst (Grills-Taquechel et al., 2014). Toch is onduidelijk of de relatie tussen sociale angst en het gevoel van eigenwaarde eenzijdig of bi-directioneel is (Maldonado et al., 2013). Naast dat gevoel van eigenwaarde een voorspeller lijkt van sociale angst, tonen een aantal studies deze relatie ook andersom aan (Bos, Huijding, Muris, Vogel, & Biesheuvel, 2010; Maldonado et al., 2013; Marsh, Parada, & Ayotte, 2004; Ritter et al., 2013). Tevens stellen Sowislo en Orth (2012) dat er sprake is van een wederkerige relatie tussen gevoel van eigenwaarde en sociale angst.

Meisjes lijken vaker symptomen van sociale angst samen met een laag gevoel van eigenwaarde te rapporteren dan jongens (De Jong, 2002; De Jong et al., 2012; Schreiber et al., 2012). Tevens blijkt een laag gevoel van eigenwaarde een sterkere voorspeller voor sociale angst bij meisjes dan bij jongens (De Jong et al., 2012; Isomaa et al., 2012; Schreiber et al., 2012).

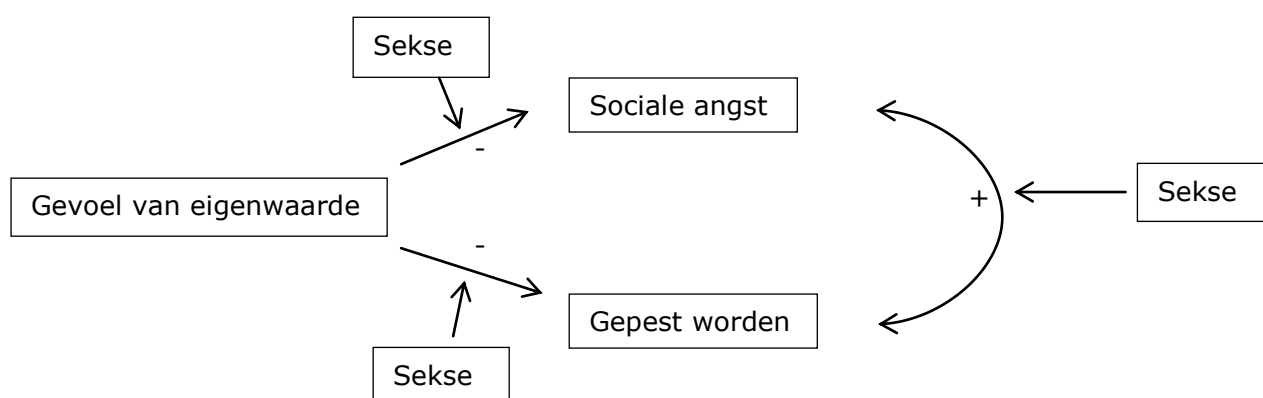
Het huidige onderzoek

In het huidige onderzoek wordt geprobeerd meer inzicht te verkrijgen in de invloed van gevoel van eigenwaarde van adolescenten op de sociale angst die zij ervaren en op de mate waarin zij gepest worden. Tevens wordt gekeken naar de relatie tussen gepest worden en sociale angst. Voor elk van deze relaties wordt vervolgens gekeken naar het moderatie-effect van sekse op de relaties. Het onderzoek betreft een toetsingsonderzoek waarin bestaande theorieën worden gecontroleerd (Tijmstra en Boeije, 2011). Op basis van literatuur worden een aantal relaties verwacht welke samenkomen in een model (zie figuur 1).

Ten eerste wordt verwacht dat gepest worden positief samenhangt met symptomen van sociale angst (1). Hierbij wordt verwacht dat deze samenhang sterker is voor meisjes dan voor jongens (2).

Ten tweede wordt verwacht dat gepest worden negatief samenhangt met gevoel van eigenwaarde (3). Hierbij wordt verwacht dat deze samenhang sterker is voor jongens dan voor meisjes (4).

Ten derde wordt verwacht dat symptomen van sociale angst negatief samenhangen met gevoel van eigenwaarde (5). Hierbij wordt verwacht dat deze samenhang sterker is voor meisjes dan voor jongens (6).

Figuur 1. Verwachte relaties gevoel van eigenwaarde, sociale angst en gepest worden.

Methode

Participanten

Het onderzoek is uitgevoerd onder 465 reguliere middelbare scholieren uit het eerste (30.3%) en tweede jaar (69.5%) van HAVO (37.6%), HAVO/VWO (23.4%), VWO (33.1%) en Gymnasium (5.4%). Onder de respondenten waren 264 meisjes (56.8%) en 201 jongens (43.2%). De leeftijd varieerde van 12 tot 16 jaar ($M_{age} = 13.97$, $SD = .69$). De participerende middelbare scholen zijn selectief gekozen en hebben deelgenomen op vrijwillige basis.

Meetinstrumenten

Olweus Bully/Victim Questionnaire [OBVQ]. Gepest worden is gemeten met de schaal '*gepest worden*' van de OBVQ (Olweus, 1996). Binnen de OBVQ is gepest worden gedefinieerd als een langere periode van blootstelling aan negatieve acties, onderverdeeld in fysiek, verbaal en indirect pesten (Olweus, 1993 zoals geciteerd in Kyriakides et al., 2006). De zelfrapportagelijst bestond uit 198 items. Binnen het huidige onderzoek is gebruik gemaakt van 24 items die betrekking hebben op gepest worden. Items zijn beantwoord op een vijf-punts schaal (0 = nooit 1 = 1-2 keer 2 = elke maand 3 = 1 keer per week 4 = vaker per week). Scores zijn berekend als gemiddelde scores over de 24 items. Een voorbeeld van een item was: 'Hebben mij geplaagd met opmerkingen over mijn huidskleur'.

De schaal '*gepest worden*' bleek voldoende homogeen. Door het eerste component wordt 27.59% van de variantie verklaard. Factorladingen varieerden van .071 tot .726. Kyriakides en collega's (2006) deden onderzoek naar de validiteit en betrouwbaarheid van de Griekse versie van de OBVQ. Binnen dit onderzoek werd voor iedere schaal een betrouwbaarheid van $>.85$ gevonden, wat wijst op een goede betrouwbaarheid (Field, 2009; Kyriakides et al., 2006). Meer onderzoek naar de validiteit en betrouwbaarheid van de OBVQ ontbreekt. In de huidige steekproef is een Cronbach's Alfa van .88 gevonden voor de subschaal '*gepest worden*' welke opnieuw wees op een goede betrouwbaarheid (Field, 2009).

Screen for Child Anxiety Related Emotional Disorders [SCARED].

Symptomen van sociale angst zijn gemeten met de subschaal '*sociale angst*' uit de SCARED (Muris, 1997). Binnen de SCARED is sociale angst gedefinieerd volgens de DSM-IV-TR. Hierin wordt verwezen naar persistente angst voor één of meer sociale of prestatiegerichte situaties waarin een persoon wordt blootgesteld aan onbekenden of aan een mogelijk kritische blik van anderen (*American Psychiatric Association [APA], 2000*). Deze zelfrapportagelijst bestond uit 38 items waarvan 4 items betrekking hadden op sociale angst. Items zijn beantwoord op een drie-punts schaal (1 = bijna nooit 2 = soms 3 = vaak). Scores zijn berekend als gemiddelde scores over de 4 items. Een voorbeeld van een item was: 'Ik ben niet graag bij onbekende mensen'.

De schaal '*sociale angst*' bleek voldoende homogeen. Door het eerste component werd 54.73% van de variantie verklaard. Factorladingen varieerden van .540 tot .842. De betrouwbaarheid van de SCARED is door de COTAN (Egberink, Vermeulen & Frima, 2009-2014) beoordeeld als 'voldoende', de begripsvaliditeit als 'goed' en de criteriumvaliditeit als 'voldoende'. Tevens is uit onderzoek gebleken dat de subschaal die de symptomen van sociale angst meet een Cronbach's Alfa van .77 heeft (Hale et al., 2012). Uit het onderzoek van Hale, Raaijmakers, Muris en Meeuw (2005) is een Cronbach's Alfa van .82 gebleken voor de subschaal '*sociale angst*'. In de huidige

PESTEN, SOCIALE ANGST EN EIGENWAARDE BIJ ADOLESCENTEN

steekproef was de Cronbach's Alfa van de subschaal '*sociale angst*' .83 welke opnieuw wees op een goede betrouwbaarheid (Field, 2009).

Competentie Belevingschaal voor Adolescenten [CBSA]. Gevoel van eigenwaarde is gemeten met de subschaal '*gevoel van eigenwaarde*' van de CBSA (Treffers et al., 2002). Volgens de CBSA verwijst gevoel van eigenwaarde naar de mate waarin iemand teleurgesteld of juist tevreden is over zichzelf, wat betrekking heeft op iemands manier van leven, hoe iemand is en wie iemand is. Deze zelfrapportagelijst bestond uit 35 items waarvan 5 items betrekking hadden op het gevoel van eigenwaarde. Per item is de respondent gevraagd tot welke van de twee groepen (types) hij of zij zichzelf rekende en in welke mate. Items zijn op een vierpuntsschaal gescoord (1 = een beetje waar 2 = helemaal waar 3 = een beetje waar 4 = helemaal waar). Scores zijn berekend als gemiddelde scores over de 5 items. Een voorbeeld van een item was: 'Sommige jongeren zijn vaak teleurgesteld in zichzelf'.

De schaal '*gevoel van eigenwaarde*' bleek voldoende homogeen. Door het eerste component werd 39.62% van de variantie verklaard. De factorladingen varieerden van .511 tot .738. De betrouwbaarheid van de CBSA is door de COTAN (Egberink et al., 2009-2014) beoordeeld als 'voldoende', de begripsvaliditeit als 'goed' en de criteriumvaliditeit als 'onvoldoende'. De betrouwbaarheid van de Engelse versie van de subschaal '*gevoel van eigenwaarde*' werd door Wichstrøm (1995) beoordeeld met een Cronbach's Alfa van .87. Binnen het huidige onderzoek zijn item 3 en 5 omgepooled in SPSS, zodat de items dezelfde kant uit wezen. Na hercodering van deze items is voor de subschaal '*gevoel van eigenwaarde*' een Cronbach's Alfa van .62 gevonden. Dit wees op een matige betrouwbaarheid (Field, 2009).

Procedure

De vragenlijsten zijn afgenomen door derdejaars studenten Pedagogische Wetenschappen van de Universiteit Utrecht [UU]. Het invullen van een vragenlijst nam ongeveer één lesuur van 50 minuten in beslag. Voorafgaand aan het invullen van de vragenlijsten zijn instructies gegeven door de onderzoeksleider.

Over de variabelen was bekend dat zowel gepest worden (Vanderbilt & Augustyn, 2010) als sociale angst en een laag gevoel van eigenwaarde (Grills-Taquechel et al., 2014; Sutton et al., 2011) veelvoorkomend zijn in de adolescentie en bovendien problematisch kunnen zijn. Vanwege de grote prevalentie onder adolescenten en de mogelijk problematische aard van deze variabelen, was het relevant te onderzoeken op welke manier deze elkaar kunnen beïnvloeden.

Vanwege het vrije karakter van zelfrapportage zal dit geen negatieve effecten hebben gehad op scholieren. Scholieren waren vrij om te antwoorden en hebben tevens deelgenomen op vrijwillige basis, waarbij zij op ieder gewenst moment deelname hebben kunnen weigeren. Het onderzoek leek daarom ethisch verantwoord om uit te voeren.

Plan van analyse

De relaties tussen gepest worden, sociale angst en gevoel van eigenwaarde zijn getest aan de hand van correlatie analyses. Hierbij zijn correlaties berekend tussen gepest worden en sociale angst, sociale angst en gevoel van eigenwaarde en gepest worden en gevoel van eigenwaarde.

Vervolgens zijn voor ieder van bovengenoemde relaties aparte correlaties berekend voor jongens en meisjes. Met een Fisher z-toets is tot slot getoetst of de verschillen tussen de correlaties van jongens en meisjes significant zijn.

Resultaten

Voorafgaand aan de correlatie analyses zijn beschrijvende statistieken berekend voor alle variabelen voor jongens en meisjes apart (Tabel 1). Vervolgens zijn met een t-test voor twee onafhankelijke groepen de gemiddelden van jongens ($n = 201$) en meisjes ($n = 264$) op de variabelen 'gepest worden', 'sociale angst' en 'gevoel van eigenwaarde' vergeleken. Ten eerste bleek voor de variabele 'gepest worden' de t-test niet significant, waarbij jongens en meisjes vergelijkbaar hebben gescoord op deze variabele ($t(463) = -.24$, $p = .809$, tweezijdig, $d = .04$, Tabel 1). Ten tweede bleek voor de variabele 'sociale angst' de t-test significant, waarbij jongens $-.32$ lager hebben gescoord dan meisjes ($t(463) = -6.23$, $p = .000$, tweezijdig, $d = .58$, Tabel 1). Dit wijst erop dat binnen deze steekproef meisjes meer sociale angst ervaren dan jongens. Ten derde bleek voor de variabele 'gevoel van eigenwaarde' de t-test significant, waarbij jongens $.30$ hoger hebben gescoord dan meisjes ($t(463) = 4.99$, $p = .000$, tweezijdig, $d = .40$, Tabel 1). Dit wijst erop dat binnen deze steekproef jongens een hoger gevoel van eigenwaarde hadden dan meisjes.

Tabel 1

Beschrijvende Statistieken voor Jongens en Meisjes.

	<i>n</i>		<i>M</i>		<i>SD</i>	
	Jongens	Meisjes	Jongens	Meisjes	Jongens	Meisjes
Gepest worden	201	264	.19	.20	.26	.30
Sociale angst	201	264	1.62	1.93	.52	.55
Gevoel van eigenwaarde	201	264	3.14	2.85	.59	.67

Pearson correlaties. De variabelen 'gepest worden', 'sociale angst' en 'gevoel van eigenwaarde' waren allen continu en van interval meetniveau. Daarom is gebruik gemaakt van een bivariate Pearson correlatie (r) analyse (Tabel 2). Omdat binnen alle hypothesen een richting van het verband werd verwacht zijn de bivariate Pearson correlaties eenzijdig getest.

PESTEN, SOCIALE ANGST EN EIGENWAARDE BIJ ADOLESCENTEN

Tabel 2

Pearson Correlaties (r) tussen de Variabelen 'Gevoel van Eigenwaarde', 'Gepest Worden' en 'Sociale Angst' (n = 465).

	Gepest worden	Sociale angst
Gepest worden	-	
Sociale angst	0.081*	-
Gevoel van eigenwaarde	-.298**	-.264**

* $p < 0.05$ level (eenzijdig)

** $p < 0.01$ level (eenzijdig)

Ten eerste is tussen gepest worden en sociale angst een significante, zwakke, positieve correlatie gevonden (Tabel 2). Dit wees erop dat wanneer respondenten meer gepest werden zij ook meer symptomen van sociale angst ervaarden. Hiermee werd hypothese 1 ondersteund. Ten tweede is tussen gepest worden en gevoel van eigenwaarde een significante, zwakke, negatieve correlatie gevonden (Tabel 2). Dit wees erop dat wanneer respondenten meer gepest werden, zij een lager gevoel van eigenwaarde hadden. Hiermee werd hypothese 3 ondersteund. Ten derde is tussen sociale angst en gevoel van eigenwaarde een significante, zwakke, negatieve correlatie gevonden (Tabel 2). Dit wees erop dat wanneer respondenten meer symptomen van sociale angst ervaarden, zij een lager gevoel van eigenwaarde hadden. Hiermee werd hypothese 5 ondersteund.

Moderatie-effect sekse. Vervolgens zijn voor ieder van de variabelen Pearson correlaties (r) voor jongens en meisjes apart berekend (Tabel 3).

Tabel 3

Pearson Correlaties (r) tussen de Variabelen 'Gevoel van Eigenwaarde', 'Gepest Worden' en 'Sociale Angst' voor Jongens (n = 201) en Meisjes (n = 264) apart.

	Gepest worden		Sociale angst	
	Jongens	Meisjes	Jongens	Meisjes
Gepest worden	-	-		
Sociale angst	.074	.086	-	-
Gevoel van eigenwaarde	-.192**	-.367**	-.174**	-.242**

** $p < 0.01$ level (eenzijdig)

Om te toetsen of de correlaties voor ieder van de relaties voor jongens en meisjes significant van elkaar verschilden zijn Fisher z -toetsen uitgevoerd. Hieruit is gebleken dat het verschil tussen jongens en meisjes in de correlatie tussen gepest worden en sociale angst niet significant is ($z = .13$, $p = .45$, eenzijdig, Tabel 3). Dit wees erop dat de relatie tussen gepest worden en sociale angst voor jongens vergelijkbaar was met die van meisjes. Hiermee werd hypothese 2 niet ondersteund. Ten tweede is het verschil tussen jongens en meisjes in de correlatie tussen gepest worden en gevoel van eigenwaarde significant gebleken ($z = 2.02$, $p = .022$, eenzijdig, Tabel 3). Dit wees erop

PESTEN, SOCIALE ANGST EN EIGENWAARDE BIJ ADOLESCENTEN

dat de relatie tussen gepest worden en gevoel van eigenwaarde sterker was voor meisjes dan voor jongens. Meisjes lieten dus een grotere daling zien in het gevoel van eigenwaarde naarmate zij meer gepest werden dan jongens. Dit is het tegenovergestelde van wat in hypothese 4 werd verwacht. Ten derde is het verschil tussen jongens en meisjes in de correlatie tussen sociale angst en gevoel van eigenwaarde niet significant gebleken ($z = .75$, $p = .227$, eenzijdig, Tabel 3). Dit wees erop dat de relatie tussen sociale angst en gevoel van eigenwaarde voor jongens vergelijkbaar was met die van meisjes. Hiermee werd hypothese 6 niet ondersteund.

Discussie

Het doel van dit onderzoek was om de invloed van gevoel van eigenwaarde van adolescente jongens en meisjes te meten op de symptomen van sociale angst en de mate waarin zij gepest worden. In deze discussie wordt ingegaan op mogelijke verklaringen voor het uitblijven van de verwachte moderatie-effecten.

Ten eerste werd verwacht dat de samenhang tussen gepest worden en sociale angst sterker zou zijn voor meisjes dan voor jongens (hypothese 2). Dit moderatie-effect is binnen het huidige onderzoek niet gevonden. Echter was de hypothese gebaseerd op aannames die zijn gedaan, maar niet direct op eerder gevonden resultaten. Zo vonden Grills en Ollendick (2002) ook geen moderatie-effect van sekse, maar werd dit wel gevonden voor meisjes wanneer het gevoel van eigenwaarde werd meegenomen als mediator. In combinatie met het gegeven dat meisjes de visie van anderen eerder zouden internaliseren en hierdoor meer sociale angst zouden kunnen ontwikkelen als reactie op pestgedrag (Grills & Ollendick, 2002; Siegel et al., 2009), is binnen het huidige onderzoek gekozen voor de hypothese dat de samenhang tussen gepest worden en sociale angst sterker zou zijn voor meisjes dan voor jongens. Echter is binnen het huidige onderzoek gevoel van eigenwaarde niet meegenomen als mediator in de relatie tussen gepest worden en sociale angst, wat de tegenstrijdige resultaten wellicht kan verklaren. Daarbij bleek uit het onderzoek van Grills en Ollendick (2002) dat meisjes meer sociale angst ervaren en dat jongens meer gepest werden. Hoewel binnen het huidige onderzoek ook is gevonden dat meisjes meer sociale angst ervaren, is niet gevonden dat jongens meer gepest werden (Tabel 1). Scores op gepest worden waren hier vergelijkbaar voor jongens en meisjes (Tabel 1). Deze andere samenstelling in scores binnen de steekproef kan ook deels een verklaring vormen voor de afwijkende resultaten. Tevens komt uit onderzoek van Siegel en collega's (2009) ook geen moderatie-effect van sekse naar voren op de relatie tussen gepest worden en sociale angst, dit is in overeenstemming met de resultaten uit het huidige onderzoek.

Ten tweede werd verwacht dat de samenhang tussen gepest worden en gevoel van eigenwaarde sterker zou zijn voor jongens dan voor meisjes (hypothese 4). Hoewel uit het onderzoek van Grills en Ollendick (2002) deze samenhang sterker bleek voor

PESTEN, SOCIALE ANGST EN EIGENWAARDE BIJ ADOLESCENTEN

meisjes dan voor jongens, is gekozen de hypothese te baseren op de resultaten van Guerra en collega's (2011). Dit vanwege de grotere steekproef en het grotere aantal scholen wat hier is gebruikt, in tegenstelling tot Grills en Ollendick (2002) welke enkel gebruik hebben gemaakt van één school. Echter ondersteunen de resultaten uit het huidige onderzoek de resultaten van Guerra en collega's (2011) niet. Omdat binnen het onderzoek van Guerra en collega's (2011) niet wordt aangegeven of scores op de variabelen per sekse verschillen, kan dit niet vergeleken worden met het huidige onderzoek. Wel kan vermeld worden dat de sterkte van het effect dat door Guerra en collega's (2011) is gevonden vrij zwak was. Dit betekent dat er wel een verschil in sekse is gevonden tussen de samenhang van gevoel van eigenwaarde met gepest worden, maar dat dit verschil niet heel sterk bleek. In het huidige onderzoek bleek de samenhang tussen gepest worden en gevoel van eigenwaarde sterker voor meisjes dan voor jongens. De afwijkende resultaten zouden wellicht deels verklaard kunnen worden doordat Guerra en collega's (2011) gebruik hebben gemaakt van de '*Rosenberg Self-Esteem scale*'. Deze subschaal bestaat uit een andere opbouw dan de CBSA en lijkt ook een ander aspect van gevoel van eigenwaarde te meten. Daarnaast bestaat de CBSA uit items die van de respondent vragen in welke mate hij of zij zich identificeert met een bepaalde groep, dit in tegenstelling tot de *Rosenberg Self-esteem scale* die bestaat uit items waarin de respondent wordt gevraagd hoe goed hij of zij over zichzelf denkt. Bovenstaande zou kunnen betekenen dat verschillen tussen jongens en meisjes op de '*Rosenberg Self-Esteem scale*' niet vergelijkbaar zijn met verschillen tussen jongens en meisjes op de subschaal '*gevoel van eigenwaarde*' van de CBSA. Omdat er beperkt onderzoek gedaan is naar de relatie tussen gepest worden en gevoel van eigenwaarde met sekse als moderator, is de hypothese uit dit onderzoek gebaseerd op één enkele wetenschappelijke publicatie. Dat de relatie tussen gepest worden en gevoel van eigenwaarde sterker is voor meisjes dan voor jongens komt wel overeen met het onderzoek van Grills en Ollendick (2002).

Ten derde werd verwacht dat de samenhang tussen sociale angst en gevoel van eigenwaarde sterker zou zijn voor meisjes dan voor jongens (hypothese 6). Binnen het huidige onderzoek is dit moderatie-effect echter niet gevonden. Dit is in tegenspraak met eerder onderzoek waaruit is gebleken dat meisjes vaker symptomen van sociale angst in combinatie met een laag gevoel van eigenwaarde rapporteren dan jongens (De Jong et al., 2012), en dat een laag gevoel van eigenwaarde tevens een sterkere voorspeller van sociale angst is bij meisjes dan bij jongens (De Jong et al., 2012; Isomaa et al., 2012). Binnen zowel onderzoek van Jong en collega's (2012) als van Isomaa en collega's (2012) is gevonden dat meisjes meer sociale angst ervaren en tevens een lager gevoel van eigenwaarde hebben in vergelijking met jongens. Dit is in overeenstemming met wat is

PESTEN, SOCIALE ANGST EN EIGENWAARDE BIJ ADOLESCENTEN

gevonden binnen de huidige steekproef (Tabel 1) en kan dan ook geen verklaring bieden voor afwijkende resultaten die zijn gevonden.

Echter zijn de opgestelde hypothesen over het moderatie-effect binnen het huidige onderzoek gebaseerd op onderzoeken die het impliciete én expliciete gevoel van eigenwaarde meten. Het onderscheid tussen expliciet en impliciet gevoel van eigenwaarde suggereert dat beiden verschillende effecten op de etiologie van sociale angst symptomen kunnen hebben (Van Tuijl et al., 2013). Het expliciete gevoel van eigenwaarde betreft de zelfbeelden waar het individu zich bewust van is, terwijl het impliciete gevoel van eigenwaarde de zelfbeelden betreft waar het individu zich niet bewust van is (Greenwald & Farnham, 2000). Het impliciete gevoel van eigenwaarde wordt hier gemeten aan de hand van de *Implicit Association Test* en het expliciete gevoel van eigenwaarde aan de hand van de *Rosenberg Self-esteem Scale* (Schreiber et al., 2012). De Jong en collega's (2012) rapporteren een significante relatie tussen het impliciete gevoel van eigenwaarde en sociale angst voor meisjes. Anderzijds suggereert onderzoek van Van Tuijl en collega's (2013) dat voor jongens het expliciete gevoel van eigenwaarde een sterkere voorspeller is voor symptomen van sociale angst. Aangezien sekseverschillen lijken te bestaan in de relaties tussen het impliciete en expliciete gevoel van eigenwaarde en de symptomen van sociale angst, lijkt het voor het onderzoeken van sekse als moderatie-effect van belang onderscheid te maken tussen het impliciete en expliciete gevoel van eigenwaarde. Omdat hier binnen het huidige onderzoek geen onderscheid in is gemaakt zou dit het uitblijven van het moderatie-effect van sekse wellicht kunnen verklaren. Ook resultaten uit het onderzoek van Grills-Taquechel en collega's (2010) lijken dit te ondersteunen, aangezien hier wel overeenstemmende resultaten worden gevonden. Binnen dit onderzoek wordt het gevoel van eigenwaarde ook gemeten met de CBSA, waarbij alleen gebruik wordt gemaakt van de engelse versie (*Self-Perception Profile for Children* [SPPC], Harter, 1985).

Beperkingen huidige onderzoek

Een drietal beperkingen dienen in beschouwing genomen te worden bij het interpreteren van de resultaten. Ten eerste zijn de relaties tussen de variabelen binnen dit onderzoek onderzocht aan de hand van correlatie analyses. Een correlatie geeft enkel de sterkte van de samenhang weer en of deze positief of negatief is. Er kunnen echter geen uitspraken worden gedaan over de richting van de samenhang, waardoor invloeden ook de andere kant op zouden kunnen wijzen. Dit heeft tot gevolg dat er geen conclusies getrokken kunnen worden over de invloed van gevoel van eigenwaarde op gepest worden en sociale angst. Er kunnen enkel uitspraken worden gedaan over een negatieve of positieve samenhang en over de sterkte van deze samenhang.

Ten tweede blijkt een één-factoroplossing voor de subschaal 'gevoel van eigenwaarde' niet het best passend. Een twee-factoroplossing blijkt 63,1% van de

PESTEN, SOCIALE ANGST EN EIGENWAARDE BIJ ADOLESCENTEN

variantie te verklaren tegenover 39,6% bij een één-factoroplossing. Dit zou betekenen dat er sprake is van twee componenten. Wanneer er naar de items gekeken wordt zouden twee passende componenten 'tevreden over zichzelf' en 'ontevreden over zichzelf' zijn. Er is echter gekozen voor het in stand houden van de gehele schaal, omdat het hier om een bestaande subschaal gaat.

Ten derde zijn de gevonden significante correlaties tussen gepest worden en sociale angst, tussen gepest worden en gevoel van eigenwaarde en tussen sociale angst en gevoel van eigenwaarde allen van zwakke sterkte ($r < .3$) (Field, 2009, Tabel 2). Daarbij heeft het gevonden significante moderatie-effect van sekse op de relatie tussen gepest worden en gevoel van eigenwaarde een kleine effectgrootte ($d < .3$) (Field, 2009, Tabel 3). De gevonden resultaten die de hypothesen ondersteunen lijken dus enigszins zwak.

Krachten huidige onderzoek

Naast beperkingen zijn ook sterke kanten binnen dit onderzoek aan te wijzen. Zo is gebruik gemaakt van een grote steekproef, waarbij middelbare scholen zijn gebruikt uit verschillende plaatsen. Dit vergroot de representativiteit van de steekproef ten opzichte van de gehele adolescentenpopulatie. Daarnaast zijn de gebruikte meetinstrumenten allen subschalen uit bestaande vragenlijsten. Alle gebruikte schalen in dit onderzoek hebben een matige tot goede betrouwbaarheid. Dit wijst erop dat de gebruikte instrumenten consistent kunnen worden geïnterpreteerd in verschillende settings (Field, 2009).

Aanbevelingen toekomstig onderzoek

Binnen toekomstig onderzoek kan gebruik worden gemaakt van longitudinaal onderzoek, wat uitspraken over de stabiliteit van invloeden over de tijd mogelijk zou maken. Verder zou een ander meetinstrument gebruikt kunnen worden voor het meten van gevoel van eigenwaarde. De dubbele tekst die een respondent moet lezen bij ieder item in de CBSA maakt de kans op fouten groter (Wichstrøm, 1995). Daarbij zou kunnen worden overwogen om de variabele '*gevoel van eigenwaarde*' op te splitsen in het impliciete en expliciete gevoel van eigenwaarde. Aangezien uit meerdere onderzoeken, waarin twee dimensies worden aangehouden, is gebleken dat beide dimensies verschillend effect lijken te hebben op de symptomen van sociale angst (De Jong et al., 2012; Van Tuijl et al., 2013), lijkt het aanhouden van twee dimensies wellicht beter passend.

Literatuur

- American Psychiatric Association (APA). 2000. *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*. Washington, DC: American Psychiatric Association. Fourth edition.
- Arnett, J. J., & Hughes, M. (2012). *Adolescence and emerging adulthood: A cultural approach*. London, UK: Pearson.
- Bachman, J. G., O'Malley, P. M., Freedman-Doan, P., Trzesniewski, K. H., & Donellan, B. (2011). Adolescent self-esteem: Differences by race/ethnicity, gender, and age. *Self and Identity*. *Psychology Press*, 10, 445-473. doi:10.1080/15298861003794583
- Baldwin, S. A., & Hoffmann, J. P. (2001). The dynamics of self-esteem: A growth-curve Analysis. *Journal of Youth and Adolescence*, 31, 101-113. doi:0047-2891/02/0400-0101
- Block, J., & Robins, R. W. (1993). A longitudinal study of consistency and change in self-esteem from early adolescence to early adulthood. *Child Development*, 64, 909-923. doi:10.1111/1467-8624.ep9308115044
- Bos, A. E. R., Huijding, J., Muris, P., Vogel, L. R. R., & Biesheuvel, J. (2010). Global, contingent and implicit self-esteem and psychopathological symptoms in adolescents. *Personality and Individual Differences*, 48, 311-316. doi:10.1016/j.paid.2009.10.025
- Bradshaw, C. P., Sawyer, A. L., & O'Brennan, L. M. (2007). Bullying and peer victimization at school: Perceptual differences between students and school staff. *School Psychology Review*, 36, 361-382. Verkregen via: [http://web.b.ebscohost.com.proxy.library.uu.nl/ehost/detail?sid=5413e46d-e5b1-4142-adeb4c73e3258f12%40sessionmgr%20110&vid=1&hid=127&bdata%20=JnNpdGU9Z%20%20Whvc3Qtb%20GI2ZQ%3d%3d\"|\"db=afh&AN=26902186](http://web.b.ebscohost.com.proxy.library.uu.nl/ehost/detail?sid=5413e46d-e5b1-4142-adeb4c73e3258f12%40sessionmgr%20110&vid=1&hid=127&bdata%20=JnNpdGU9Z%20%20Whvc3Qtb%20GI2ZQ%3d%3d\)
- Brunstein-Klomek, A., Marrocco, F., Kleinman, M., Schonfeld, I. S., Gould, M. S. (2007) Bullying, depression, and suicidality in adolescents. *American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 46, 40-49. doi:10.1097/01.chi.0000242237.84925.1
- Coleman, P. K., & Byrd, C. P. (2003). Interpersonal Correlates of Peer Victimization Among Young Adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 32, 301-314. doi:0047-2891/03/0800-0301/0
- Craig, W., Harel-Fisch, Y., Fogel-Grinvald, H., Dostaler, S., Hetland, J., Simons-Morton, B., ... Pickett, W. (2009). A cross-national profile of bullying and victimization among adolescents in 40 countries. *International Journal of Public Health*, 54, S216-S224. doi:10.1007/s00038-009-5413-9

PESTEN, SOCIALE ANGST EN EIGENWAARDE BIJ ADOLESCENTEN

- Delgado, B., Inglés, C. J., & García-Fernández, J. M. (2013). Social anxiety and self-concept in adolescence. *Revista de Psicodidáctica, 18*, 179-194. doi:10.1387/RevPsicodidact.6411
- Egberink, I. J. L., Vermeulen, C. S. M., & Frima, R. M. (2009-2014). *COTAN Documentatie* (www.cotandocumentatie.nl). Amsterdam: Boom test uitgevers.
- Erath, S. A., Flanagan, K. S., & Bierman, K. (2007). Social anxiety and peer relations in early adolescence: Behavioral and cognitive factors. *Journal of Abnormal Child Psychology, 35*, 405-416. doi:10.1007/s10802-007-9099-2
- Field, A. (2009). *Discovering Statistics Using SPSS-3d edition*. London: Sage.
- Flanagan, K. S., Erath, S. A., & Bierman, K. L. (2008). Unique associations between peer relations and social anxiety in early adolescence. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology, 37*, 759-769. doi:10.1080/15374410802359700
- Greenwald, A. G., & Farnham, S. D. (2000). Using the implicit association test to measure self-esteem and self-concept. *Journal of Personality and Social Psychology, 79*, 1022-1038. doi:10.1037//0022-3514.79.6.1022.
- Grills, A. E., & Ollendick, T. H. (2002). Peer victimization, global self-worth, and anxiety in middle school children. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 31*, 59-68. doi:10.1207/S15374424JCCP3101_08
- Grills, Taquechel, A. E., Norton, & P., Ollendick, T. H. (2014). A longitudinal examination of factors predicting anxiety during the transition to middle school. *Anxiety, Stress & Coping: An International Journal, 25*, 493-513. doi:10.1080/10615800903494127
- Guerra, N. G., Williams, K. R., & Sadek, S. (2011). Understanding bullying and victimization during childhood and adolescence: A mixed methods study. *Child Development, 82*, 295-310. doi:10.1111/j.1467-8624.2010.01556.x
- Hale, W. W., Raaijmakers, Q. A. W., García-Lopez, L. J., Espinosa-Fernández, L., Muela, J. A., Del Mar Diaz-Castela, M. (2012). Psychometric properties of the Screen for Child Anxiety Related Emotional Disorders for socially anxious and healthy Spanish adolescents. *Spanish Journal of Psychology, 16*, 1-7. doi:10.1017/sjp.2013.36
- Hale, W. W., Raaijmakers, Q. A. W., Muris, P., Meeus, W., (2005). Psychometric properties of the screen for child anxiety related emotional disorders (SCARED) in the general adolescent population. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, 44*, 283-290. doi:10.1097/00004583-200503000-00013
- Hale, W. W., Raaijmakers, Q., Muris, P., Van Hoof, A., & Meeus, W. (2008). Developmental trajectories of adolescent anxiety disorder symptoms: A 5-year prospective community study. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 47*, 556-564. doi:10.1097/CHI.0b013e3181676583

PESTEN, SOCIALE ANGST EN EIGENWAARDE BIJ ADOLESCENTEN

- Harter, S. (1985). *Manual for the Self-Perception Profile for Children*. Denver, CO: University of Denver.
- Hulme, N., Hirsch, C., & Stopa, L. (2012). Images of the self and self-esteem: do positive self-images improve self-esteem in social anxiety? *Cognitive Behaviour Therapy, 41*, 163-173. doi:10.1080/16506073.2012.664557
- Isomaa, R., Väänänen, J., Fröjd, S., Kaltiala-Heino, R., & Marttunen, M. (2012). How low is low? Low self-esteem as an indicator of internalizing psychopathology in adolescence. *Health Education and Behavior, 40*, 392-399. doi:10.1177/1090198112445481
- Jong, de P. (2002). Implicit self-esteem and social anxiety: differential self-favouring effects in high and low individuals. *Behaviour Research and Therapy, 40*, 501-508. doi:10.1016/S0005-7967(01)00022-5
- Jong, de P. J., Sportel, B. E., Hullu de, E., & Nauta, M. H. (2012). Co-occurrence of social anxiety and depression symptoms in adolescence: differential links with implicit and explicit self-esteem? *Psychological Medicine, 42*, 475-484. doi:10.1017/S0033291711001358
- Juvonen, J., Graham, S., & Schuster, M. A. (2003). Bullying among young adolescents: strong, the weak and the troubled. *Pediatrics, 112*, 1231-1237. doi:10.1542/peds.112.6.1231
- Kling, K. C., Hyde, J. S., Showers, C. J., & Buswell, B. N. (1999). Gender differences in self-esteem: a meta-analysis. *Psychological Bulletin, 125*, 470-500. doi:10.1037/0033-2909.125.4.470
- Kumpulainen, K. & Räsänen, E. (2000). Children involved in bullying at elementary school age: Their psychiatric symptoms and deviance in adolescence. An epidemiological sample. *Child Abuse & Neglect, 24*, 1567-1577. doi:10.1016/01452134002106
- Kyriakides, L., Kaloyirou, C., & Lindsay, G. (2006). An analysis of the Revised Olweus Bully/Victim Questionnaire using the Rasch measurement model. *British Journal of Educational Psychology, 76*, 781-801. doi:10.1348/000709905X53499
- La Greca, A. M., & Moore Harrison, H. (2005). Adolescent peer relations, friendships, and romantic relationships: Do they predict social anxiety and depression? *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 34*, 49-61. doi:10.1207/s15374424jccp3401_5
- Maldonado, L., Huang, Y., Chen, R., Kasen, S., Cohen, P., & Chen, C. (2013). Impact of early adolescent anxiety disorders on self-esteem development from adolescence to young adulthood. *Journal of Adolescent Health, 53*, 287-292. doi:10.1016/j.jadohealth.2013.02.025

PESTEN, SOCIALE ANGST EN EIGENWAARDE BIJ ADOLESCENTEN

- Marsh, H. W., Parada, R. H., & Ayotte, V. (2004). A multidimensional perspective of relations between self concept (Self-Description Questionnaire II) and adolescent mental health (Youth Self-Report). *Psychological Assessment, 16*, 27-41. doi:10.1037/1040-3590.16.1.27.
- Muris, P. (1997). *The Screen for Child Anxiety Related Emotional Disorders (revised version)*. Maastricht: Maastricht University, Department of Psychology. 10.1017/sjp.2013.36
- Muris, P., Bodden, D., Hale, W. W., Birmaher, B., & Mayer, B. (2007). SCARED NL: Vragenlijst over angst en bang-zijn bij kinderen en adolescenten. *Amsterdam: Boom test uitgevers*.
- Olweus, D. (1996). *The revised Olweus Bully/Victim Questionnaire for Students*. Bergen, Norway: University of Bergen.
- Peets, K. & Kikas, E. (2006). Aggressive strategies and victimization during adolescence: Grade and gender differences, and cross-informant agreement. *Aggressive behavior, 32*, 68-79. doi:10.1002/ab.20105
- Quatman, T., & Watson, C. M. (2001). Gender differences in adolescent self-esteem: an exploration of domains. *The journal of Genetic Psychology, 162*, 93-117. doi:10.1080/00221320109597883
- Ranta, K., Kaltiala-Heino, R., Koivisto, AM., Tuomisto, M. T., Pelkonen, M., & Marttunen, M. (2007). Age and gender differences in social anxiety symptoms during adolescence: The Social Phobia Inventory (SPIN) as a measure. *Psychiatry Research, 153*, 261-270. doi:10.1016/j.psychres.2006.12.006
- Ritter, V., Ertel, C., Beil, K., Steffens, M.C., & Stangier, U. (2013). In the presence of social threat: implicit and explicit self-esteem in social anxiety disorder. *Cognitive Theoretical Research, 37*, 1101-1109. doi:10.1007/s10608-013-9553-0
- Scholte, R. H. J., Engels, R. C. M. E., Overbeek, G., de Kemp, R. A. T., & Haselager, G. J. T. (2007). Stability in bullying and victimization and its association with social adjustment in childhood and adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology, 35*, 217-228. doi:10.1007/s10802-006-9074-3
- Schreiber, F., Bohn, C., Aderka, I. M., Stanger, U., & Steil, R. (2012). Discrepancies between implicit and explicit self-esteem among adolescents with social anxiety disorder. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry, 43*, 1074-1081. doi:10.1016/j.jbtep.2012.05.003
- Seals, D. L., & Young, J. L. (2003). Bullying and victimization: Prevalence and relationship to gender, grade level, ethnicity, self-esteem, and depression. *Adolescence, 38*, 734-747. Verkregen via: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/detail?sid=0ee14ffe-4daa-49fe-930c->

PESTEN, SOCIALE ANGST EN EIGENWAARDE BIJ ADOLESCENTEN

3c19a30fa634%40sessionmgr112&vid=1&hid=125&bdata=JnNpdGU9ZWWhvc3QtbGI2ZQ%3d%3d#db=afh&AN=12547286

- Siegel, R. S., La Greca, A. M., & Harrison, H. M. (2009). Peer victimization and social anxiety in adolescents: Prospective and reciprocal relationships. *Journal of Youth and Adolescence*, *38*, 1096-1109. doi:10.1007/s10964-009-9392-1
- Sowislo, J. F., & Orth, (2012). Does low self-esteem predict depression and anxiety? A meta- analysis of longitudinal studies. *Psychological Bulletin*, *139*, 213-240. doi:10.1037/a0028931
- Storch, E. A., Brassard, M. R., & Masia-Warner, C. L. (2003). The relationship of peer victimization to social anxiety and loneliness in adolescence. *Child Study Journal*, *33*(1), 1-18. Verkregen via <http://web.b.ebscohost.com.proxy.library.uu.nl/ehost/detail?sid=19b58629-30f4-4fda932c3972c4ad7f05%40sessionmgr115&vid=1&hid=114&bdata=JnNpdGU9ZWWhvc3QtbGI2ZQ%3d%3d#db=afh&AN=11046941>
- Storch, E. A., Masia-Warner, C., Crisp, H., & Klein, R. G. (2005). Peer victimization and social anxiety in adolescence: A prospective study. *Aggressive Behavior*, *31*, 437-452. doi:10.1002/ab.20093
- Sutton, J. M., Mineka, S., Zinbarg, R. E., Craske, M. G., Griffith, J. W., Rose, R. D., ... Mor, N. (2011). The relationships of personality and cognitive styles with self-reported symptoms of depression and anxiety. *Cognitive Therapy and Research*, *35*, 381-393. doi:0.1007/s10608-010-9336-9.
- Tijmstra, J. & Boeije, H.R., (2011). *Wetenschapsfilosofie in de context van de sociale wetenschappen*. Den Haag: Boom Lemma
- Tillfors, M., Persson, S., Willén, M., & Burk, W. J. (2012). Prospective links between social anxiety and adolescent peer relations. *Journal of Adolescence*, *35*, 1255-1263. doi:10.1016/j.adolescence.2012.04.008
- Treffers, D.,A., Goedhardt, A.W., Veerman, J.W., Van den bergh, B.R.H., Ackaert, L. & de Rycke, L. (2002). *Competentie Belevingsschaal voor Adolescenten*. Lisse: Swets Test Publishers.
- Tuijl, van L. A., Jong, de P.J., Sportel, B. E., Hullu, de E., & Nauta, M. H. (2013). Implicit and explicit self-esteem and their reciprocal relationship with symptoms of depression and social anxiety: a longitudinal study in adolescents. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, *43*, 113-121. doi:10.1016/j.jbtep.2013.09.007
- Van Oort, F. V. A., Greaves-Lord, K., Verhulst, F. C., Ormel, J., & Huizink, A. C. (2009). The developmental course of anxiety symptoms during adolescence: The TRAILS study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *50*, 1209-1217. doi:10.1111/j.1469-7610.2009.02092.x

PESTEN, SOCIALE ANGST EN EIGENWAARDE BIJ ADOLESCENTEN

- Vanderbilt, D. & Augustyn, M. (2010) The effects of bullying. *Pediatrics and Child's health*, 20, 315-320. doi:10.1016/j.paed.2010.03.008
- Veenstra, R., Lindenberg, S., Oldehinkel, A. J., de Winter, A. F, Verhulst, F. C., & Ormel, J. (2005). Pesten: Over daders, slachtoffers, dader/slachtoffers en niet-betrokken leerlingen. *Kind en Adolescent*, 26, 133-140. doi:10.1007/BF03060956
- Westenberg, P. M., Drewes, M. J., Goedhart, A. W., Siebelink, B. M., & Treffers, P. D. A. (2004). A developmental analysis of self-reported fears in late childhood through mid-adolescence: Social-evaluative fears on the rise? *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45, 481-495. doi:10.1111/j.1469-7610.2004.00239.x
- Wichstrøm, L. (1995) Harter's self-perception profile for adolescents: Reliability, validity and evaluation of the question format. *Journal of Personality Assessment*, 65, 100-116. Verkregen via: <http://jdsde.oxfordjournals.org.proxy.library.uu.nl/content/17/3/333>
- Wittchen, H.-U., Stein, M. B., & Kessler, R. C. (1999). Social fears and social phobia in a community sample of adolescents and young adults: prevalence, risk factors and co-morbidity. *Psychological Medicine*, 29, 209-323. doi:10.1017/S0033291798008174